

ol. K L O K K E R H O L M M Ø L L E R

Arkiv reg. no.: 10.02.11

Hellevad sogn, Dronninglund herred,

Hjørring amt.

Vindmølle/+~~Ø~~/~~Ø~~

Matr. no.:

Synonym:

Foto:

Kort snit:

Film/ neg. no.: kopi postkort; o. 1907,

Fredning:
andet:

Alment iøvrigt: Tilløb til Klavsholm Aa - Lindholm Aa - Store Vildmose.

+~~Ø~~

- Klokkerholm Vandmølle har været beliggende o. 1 km. Nord for Hellevad Kirke, hvor vejen Hellevad/Klokkerholm - Hellum, skærer det mindre aaløb med mølledammen paa østsiden og møllegaarden paa vestsiden.
- Klokkerholm Vandmølle omtales i 1640'erne. Ovenpaa vandmøllebygningen opførtes uvist hvornaar i 1800-tallet en vindmølle.
- fra kornmølleri omdannedes anlægget i begyndelsen af 1900-tallet til savværk og uldspinderi, der nedlagdes 1915. Kort efter blev mølledammen afdrænet og tørlagt.

+~~Ø~~

- Vindmøllens karakteristika efter gammelt postkort/1907: 8-kantet undermølle i en etage opført i grundmur med en nedre del bestaaende af et andet bygningsselement!.
- 8-kantet krop i træ til hatten, beklædning usikker: spaaner/pandepalder. Løgformet hat, beklædning usikker: spaaner/pandepalder.
- møllen var udstyret med selvkrøjer/8-bladet vindrose og selvsvikker med (anslaet) vingefang 32-34 alen.
- vindmøllen har været beliggende i forlængelse mod syd af vandmølle/stuehusbygningen.
- vindmøllen nedrevet uvist hvornaar.

IMNI DK - 1737 / UTM: 32/580/6340

Nuv. ejer:
adresse:

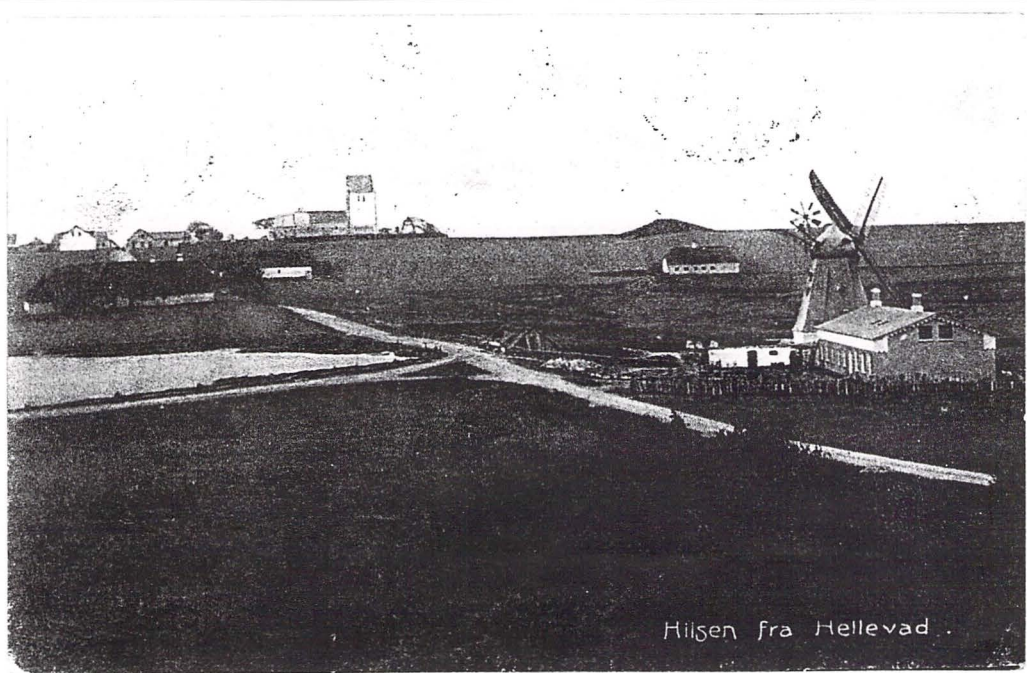
Registrant:

Bertil Larsen

dato: 31. December 1995 REV.

Bertil Larsen
DK-8260 VIBY J.

09
30188

Hilsen fra Hellevad .

Kopi postkort; 0.1907

ol. - 10.02.11

N. Chr. Skånvad

En vendelboslægt og en familiemølle

Smed Niels Sørensen og hans hustru Karen Madsdatter blev stamforældre til den vendelboslægt, der her vil blive gjort rede for. Slægten har boet og virket i og omkring sognene Hellum, Jerslev, Hallund, Ø. Brønderslev og Hellevad, men findes nu spredt ud over det ganske land.

Men den udgik fra Hellum, nærmere bestemt fra Nøer Sii (= Nørre Side). Dette navn fremkommer ved, at Hellum Kirke og det lille bysamfund, som det var i 15-1600-tallet, lå på sydsiden af en dyb bakkeslugt. Det var altså hovedbebyggelsen, og dem på Nøer Sii hørte ikke direkte til den. De boede på den anden side — på Nøer Sii — men på solsiden og med udsigt op til det samlede midtpunkt, som kirken var.

Niels Sørensen og hustru Karen Madsdatter boede på Nøer Sii, men den eneste af deres børn, det har været muligt at efterspore, er Mads Nielsen, der blev født 1709 og døbt i Hellum Kirke. Han blev den 15. januar 1738 gift med pigen Maren Pedersdatter i Hellum, og de boede hele deres levetid i Nøer Sii.

Et af deres børnebørn var Niels Jensen Kastenskov, f. 18. oktober 1778, Vendsyssels første dyrlæge. Han var i næsten 45 år dyrlæge på gården Kastenskov. Han døde 6. aug. 1848. Et af Mads Nielsens og Marens børn var Mads Madsen, som bosatte sig på gården »Skarnvad«¹⁾ i Hallund Sogn som skomager og fæsteboelsmand.

Mads Skomager havde Schanvad i fæste. Han havde mange børn, og med henvisning til dem, besværede han sig over hoveriet, der skulle ydes til Kjøl-skegård²⁾ Ejeren, en af Lychserne, tog da også denne utilfredshed til følge og forbarmede sig over ham og hans fæste — lod »Schanwad« slippe med en halv dags arbejde, enten med riven eller en ridetur til Sæby.

»Schanwad«

Sådan blev det skrevet i matriklen 1688, men ejendommen skriver sig helt tilbage til år 1600, da det var et boel med 2 fæstere under godset »Sejlstrup« len. Husene brændte under svenskekri-gen 1644 og var endnu ikke opbygget igen 1651, da stedet blev pantsat fra kronen til rigshofmester Corfitz Ulfeldt, som 1661 tillige med sin hustru

fyrstinde Eleonora Kristine, måtte tilbageskøde det til kongen, der 1664 skødede det med meget andet vendsysselsk jordegods til slotsskriver i København Jakob Ejlersen.

På dette tidspunkt var den ansat til hartk. efter gl. matrikel: 2 tdr., 0 skp., 0 fjdk., 0 alb. Efter ny 1688-matrikel: 0 tdr., 7 skp., 0 fjdk., 0 allb.

Gården betegnedes under matrikelnummer 22 og 22 b, og gav i gl. skat 5 rdl. og 94 skill.

Den havde et areal på 18 tdl. opdyrket. Det fordelte sig sådan:

Søndermarken: 24 agre, hvoraf de 21 besåedes i 3 år med havre og derefter hvilede i 12 år, de andre 3 agre såedes med byg, rug og havre og hvilede i 6 år.

Sandbakken: 9 agre og 21 agre ved gården. Disse 30 agre brugtes som de 3 agre på Søndermarken. Endvidere var der en Eng ved Mølholm.

Bølle-mose: Sydvest i marken. Nord for lå den runde »Svends Høj«.

»Dejs«³⁾, der var en aflang bakke, lå ca. 100 alen nord for »Svends Høj«. Sigen gik langs med Kjølske skel. »Den grå Bak« var mergelgrave. »Kjælling-høj« sydvest for mergelgravene. »Syv i såel« vest for Kjællinghøj. »Langdæl« sydvest for gården. »Bjerget« vest for gården fortsætter udover markskellet. Det er overgroet med egepurl, ca. 8 tdl.

»Egerne«, en mark på 4 tdl. nord for Bjerget. Her stod i mange år midt i marken nogle lyse egetræer, resterne efter en gammel skovbevoksning. Dette er vist de fleste af de stednavne, der

er blevet brugt her og ved »Schanwad«, som ligger nordligst i Hallund Sogn i en dal mellem stejle lyngbakker. Dens navn skyldes sikkert et: *Dyndet vad* over åen, her hvor den gamle hærvej svinger sine århundrede gamle hjulspor, par ved par, side om side. Selv helt op til vor tid kan der ses meterdybe hjulspor midt i marken, og man må takke forfædrene for det hensyn og den pietetsfølelse, man har vist ved at skåne dette stykke egenartede natur.

Gården ligger i en meget smuk egn, på hjørnet af et engdrag, hvor Vrangbæk går. Malerisk har den ligget i sin ensomme dal med de hulslidte køreveje og det hele kranset af mørke skrænter, medens bakketoppene kronedes af oldtidens ejendommelige mindesmærker, kæmpehøjene, i hvis indre mægtige kamre gemmes.

I denne ensomhed lå »Schanwad« i hvert fald fra udskiftningen og gør det fortsat. Men forud herfor har »Schanwad« egentlig ligget ved alfar vej. Thi fra Lundens Bakker (Hvolkühs« Hulhøj, en høj med et kammer) førte nemlig ældgamle, favnedybe hulveje ned mod den gamle »Enestegård«.

Mod »Schanwad« pegede den gamle kongevej, der kom fra Hallund og Kjølskegårds vandmølle.

Alle veje fortsætter over bækken ved Mølholm, hvor der i middelalderen drejede hjul og kværn. Ved dræning og grøftegravning kommer til syne fortidens gamle køre- og vadesteder over bæk og eng.

»Schanwad« hørte i 1716 under »Boller« i Tårs Sogn, senere under

»Kjølskegård«. Traditionen siger, at dette skifte skete ved tab i kortspil. I lange tider har den samme slægt haft til huse her.

Mads Madsen og hans kone tog altså bopæl her 1795. Familien synes at have været nævenyttige. Der har været både smed og skomager, og i hine tider gik både skomager og smed såvel som skrædder rundt til de forskellige hjem og udførte arbejde, når man havde brug for det.

Der var mange børn.

1. Mette født 1798. Niels 1802. Jens 1806. Mads 1808. Helle 1810. Maren 1812. Chrestian 1814. Helene 1816.

Det første skøde på »Schanwad« blev udstedt den 3. august 1834 til et af børnene, der også blev kaldt Jens Madsen den Ældre.

Skødet fik følgende opsætning.

»Jeg undertegnede Marthin Leth Hastrup til »Kjølskegård« gør vitterligt, at jeg afhænder fra mig og mine arvinger til Jens Madsen i Skånvad og hans arvinger den mig tilhørende i Hallund beliggende gård »Skånvad«. Jens Madsen udbetalte mig den fulde købesum 400 rdl. i sølv, nemlig 300 rdl. kontant og 100 i obligationer«.

Om Jens Madsen fortælles der følgende historie:⁴⁾

Den 28. juli 1851, en dejlig varm sommerdag, indtraf en total solformørkelse, der helt kom bag på Jens.

Han og pigen var på denne så ellers lyse sommerdag kørt ud til »Bølle-mose«, sydpå i marken, for at hente et læs hø. Forspandet var 2 blanksorte heste, der var hans stolthed og langt de kæreste af hans husdyr. Medens de

læssede, begyndte solens lys at aftage, uden at der ellers viste sig skyer for den. De rettede begge blikket mod solskiven, der lidt efter lidt tog af i størrelse.

Snart fik de to en følelse af, at den solklare dag skiftede om til en af denne årstids lyse nætter.

Jens Skånvad blev efterhånden bestyrtet. — Hvad kunne dette dog være. Kunne det være jordens undergang: Pludselig råbte han op til pigen, der stod oppe i vognen og læssede høet: »Skøj dø å kom hernier Thomine å hjælp mæ å spæj frå'«. Hun bemærkede hertil: »Jamen, Jens do vil da ha høe mæ hjem«. Jens svarede: »Næh, Gu vel a intj! Skøj dø no!«

Dette træk er karakteristisk for den vendsysselske bonde. Det sorte spand stod hans hjerte nær, han kunne ikke tænke sig, at de to sorte, i virkeligheden hans kælebørn, skulle overlades til at stå alene der oppe mellem de dystre lyngklædte bakker og der være udsat for de eventuelle rædsler, som kunne forestå.

Jens Madsen døde den 19. juli 1867. Man fandt ham ude vesten for gården. 6. februar 1868 sælger hans hustru Sissel Sophie Kjær til sin søn Jens Madsen, og der medfølger alle mur- og nagelfaste ting undtagen en kakkelovn og en grubekedel. Købesummen: 1500 rdl.

Skånvad forbliver i slægtens eje i flere slægtsled endnu, men vi forlader denne og følger barn nr. 2, Niels Madsen.

I kirkebogen står følgende: Den 2. maj 1829 i Hallund Kirke blev ungkarl Niels Madsen, skomager af profession,

af Skånvad, ægteviet til pigen Johanne Mathiasdatter, skrædderpige af profession. Han er 27 år. Hun var 23½ år, født 2. marts 1806.

Vi prøver at følge de to, der nu skal føre slægten videre.

Niels Madsen har haft reden klar inden sit giftermål, idet der foreligger et skøde af 22. juni 1828 på ejendommen »Stokbro« i Jerslev Sogn Svinnum Mark.

Ejendommen købtes senere af selvejerhusmand Chresten Jensen. Hartk. 7 skp. 1 alb med ager og eng for 500 rdl. og 200 rdl. stående i ejendommen til Ane Marie Poulsen.

»Søndersighus«

Næste station på vejen er matr. nr. 33 af Hallund By og Sogn.

Arvefæstebrev af 11. juni 1836. »Undertegnede Mads Madsen arvefæster til min fosterbroder Niels Madsen fra Skånvad mig tilhørende hus med haveplads og en liden toft. Hartk. 2 skp. 3 fjdk. 2½ alb. har betalt mig ved indflytning 50 rdl.

Huset er beliggende imellem husmand Jens Mathiasen og gårdmand Thomas Larsens gård og tillige med den mig tilhørende halvlod, som forhen har tilhørt Jens Nielsen i Hallund. Det afhændes til Niels Madsen på følgende vilkår: Bortfæstes til Niels Madsen i 200 år.

Nyt arvefæstebrev 3. august 1837:: Jens Chrestensen, selvejerhusmand Hallund By matr. nr. 37 arvefæster til Niels Madsen på 199 år efter skøde af

27. juni dette år tilhørende hus og havelod for 22 rdl. sølv.

Disse 2 ejendomme er nu blevet sammenlagt til formentlig en god ejendom, for i året 1838 sælges den og kaldes »Søndersig« og har hartk. 2 tdl. 1 skp. 2 fjdk. 2 alb. Den solgtes til Peder Albrechtsen Hallund i arvefæste med ret til at sælge og pantsætte bemeldte ejendom.

»Der er betalt mig den arvefæstesum 250 rigsbankdaler og skal være berettiget til at bruge og afbenytte den i 200 år«.

Det bemærkes i skødet, at »hver gang ejendommen sælges erlægges et gratiale af 1 rigsbankdaler til mig eller mine efterkommere«.

Det viser lidt af Niels Madsens handelstalent og forretningssans. Bestemmelsen er bare ikke blevet håndhævet og dermed forældet.

Men handelen går videre, og nu går turen østpå til »Kjærsgårds Mølle« i V. Hassing Sogn. Skøde af 11. januar 1839 fra Morten Terp til Niels Madsen fra Skånvad i Hallund Sogn. På Kjærsgårds Mølle, jord og møllehus, møllen er en vindmølle i V. Hassing Sogn. Hartk. 2 skp. 0 fjk. 1 alb. Mølleskyld 6 skp. 1 fjdk. 2 alb.

Senere købes der en gård, der ligger op til møllen. Det er selvejergårdmand Anders Pedersen »Loen« på Holtet i Ø. Hassing Sogn, der sælger til møllejer Niels Madsen Kjærsgårds Mølle. Købesum 2000 rdl.

Nu skulle man tro, at de var tilfredse. De har både mølle og gård, men nej. Den 4. oktober 1844 sælges både gård

og mølle til Jens Kikkenborg for 3700 rdb. samt aftægt til Anders Pedersen og Thomas Pedersen 6 tdr. rug, 4 tdr. byg samt 187 rdl. og 4 skill.

Nu købtet en udflyttergård i Hallund kaldet »Smedegården« matr. nr. 3 og 28 af Hallund Sogn, og ved dette køb nævnes han som gårdmand og skomager. Men allerede den 3. september 1846 sælges den til Poul Jensen af Hallund.

Mølleriet har Niels Madsen ikke kunnet opgave, og man finder et fæstebrev i 1844 på »Tøsbæk Mølle«⁵⁾ hvorpå, der er skrevet: Møllen er solgt til Niels Madsen for 1100 rdl.

Det var en større mølle end den i V. Hassing. Den var skyldsæt for hartk. for ager og eng 0 tdr., 1 skp., 3 fjdk., 2 alb. Skyldsæt for hartk. for mølleskyld 1 tdr., 6 skp., 3 fjdk., 2 alb.

1846 sælges denne til Peder Konnerup, som får et pantebrev på 750 rdb. og 100 kontant.

Samme år oprettedes der en købekontrakt mellem amtsfuldmægtig Eric Berg, Hjørring, og Niels Madsen, Skånvad, på Klokkeholms mølle og gård. Ved oprettelsen af købekontrakten fulgte besætning og inventar for købesum 5100 rdb. Endelig skøde den 8. juli 1858:

»Undertegnede Eric Nicolaj Severin Berg, forhen fuldmægtig ved amtstuen i Hjørring, nu amtsforvalter i Nibe, gør vitterligt, at jeg har solgt og afhændet Klokkeholm Mølle, Hellevad Sogn, med tilhørende jorder af hartk. mølleskyld: 6 tdr., 3 skp., 0 fjdk., 0 alb. Hartk. jordskyld: 1 tdr., 5 skp., 3 fjdk., 1 alb.«

Der var 46 tdl. foruden eng og kær.

Mølledammen befindes »mesttendels« indgroet, så vandets løb og fart deraf forsinkes, og møllen ikke kan have gavn og brug, som den i forrige tider havde haft. Ellers er samme mølle nogenlunde ved magt, holden af proprietæren. I 1842 var der indlagt skalkværn⁶⁾ så der derefter var både mel- og skalkværn.

I årene omkring 1860 byggede Niels Madsen en vindmølle oven på vandmøllen, og der fortælles i den anledning, at der kom en mand der forbi og siger lige så forundret: »Det var da en sær ide at bygge en vindmølle oven på vandmøllen«. Hvortil Niels Madsen svarede: »Det var dog en endnu underligere ide at bygge en vandmølle oven på en vindmølle⁷⁾

Klokkeholm Mølle lå jo i Ådalen, og for at få den så højt op som muligt, byggede han oven på møllehuset, og der knejsede den majestætisk og lavede smukt op i landskabet med sine smukt malede krøjvinger⁸⁾, noget, som ikke var ret almindeligt på de store vindmøller, men derimod ret almindeligt på de såkaldte vindmotorer, som Vendsyssel havde så mange af. Niels Madsen forbedrede også møllen på mange andre punkter, så at der nu kunne leveres både mel og gryn.

Niels Madsen⁹⁾ var en geskæftig mand, som var med på alt det nye. Han havde øjnene med sig, hvor han kom frem, om der var nye ideer, han kunne bruge hjemme ved mølleriet.

Engang havde han lavet en rivemaskine for kartofler, og den blev straks

installeret med drivrem fra mølleakslen, så kunne folk komme med deres kartofler og få dem revet og tage hjem med tønder fyldt med kartoffelpulp. Det var en aflægger af en kartoffelmøllefabrik. Alle disse forbedringer, han havde hjemført på mølleområdet fik han jo fat på under sine vandringer som skomager, for det var han og fornægtede det aldrig. Møllen blev passet ved en svend.

Og utallige er de historier, der fortælles om ham.

En stor lun vendelbo har han altid været, også i 1864. Da holdt han så store løjer med preusserne, at det nær havde bekommet ham ilde. Han måtte til sidst flygte fra hjemmet og gå »under jorden«.

Den 14. september 1873 døde Niels Madsen pludseligt uden forudgående sygdom, og blev begravet på Hallund Kirkegård den 23. september samme år.

Sønnen, Mads Nielsen, blev den 4. marts 1859 gift med Chrestine Chrestensdatter, datter af gårdmand Christian Larsen og hustru, Birthe Marie Olsen, der kan føre deres slægt tilbage til selvejergårdmand Christian Poulsen »Røgelhede«, hvis søn Laurids Chrestensen fik Vestergård i Røgelhede mod at betale sine medarvinger 220 rdl. sølv. Han var sognefoged, gift med Sophie Chrestiane Andersdatter, datter af Anders Jensen fra »Agdrup« i Sulsted.

Møllen bliver familiemølle

»Den 30. maj 1874, undertegnede Johanne Mathiasdatter, enke efter af-

døde Niels Madsen, erkender herved at have solgt og nu herved bortskødet til samtlige mine børn og svigerbørn, nemlig min søn Mads Nielsen, Klokkeholm Møllegård, min datter Christiane Nielsen af Kronborghuset, min svigersøn Niels Chrestian Christensen af Klokkeholm, min svigersøn Peder Chrestensen af Klokkeholms Mark, den mig som hensidende i udskiftet bo efter bemeldte min afdøde mand ifølge legimation, som hermed samtidig tinglæses, tilhørende vand- og vindmølle, Klokkeholm Mølle kaldet, med tilliggende jordlod« som ved udstykning af 25. februar 1874 er betegnet matr. nr. 18 f. af Allerup i Hellevad Sogn og ansat for hartk. 13/4 gammel skat 17 skill., præstekornstidende ligeledes 1/4 fjdk. af hver kornsort, rug, byg og havre. Kongetiende ligeledes 1/4 fjdk. af hver de tre nævnte kornsorter.

Følgelig medfølger møllens hele inventarium, samt Mølle dammen i sådan udstrækning som parcelkortet og de ældre rettigheder hjemler til«.

»Kronborghuset« har haft tilknytning til Klokkeholm mølle på mange måder. I dette tilfælde er det brugt som enkesæde for Johanne Mathiasdatter. Det er datteren Chrestiane, der ejer det, men de boede sammen til døden skilte dem i 1866 den 8. februar, og hun blev begravet på Hallund kirkegård. 15. oktober samme år døde Chrestiane også, derved bliver Jørgen Chr. Jensen ejer af huset.

Stedet nævnes i 1739 og er endnu navnet på et bolssted sydvest for Klokkeholm mølle. Det har hørt under

Klokkeholm møllegård bestod af følgende matrikler:

Nr. 18 a Allerup gl.	skat 11 Rdl. 13 skill. hartk. 0 tdr. 5 skp. 1 fjdk. 1 1/4 alb.
Nr. 2 a Stentinget	skat 0 Rdl. 0 skill. hartk. 0 tdr. 1 skp. 1 fjdk. 2 alb.
Nr. 48 a, og e Allerup	skat 0 Rdl. 0 skill. hartk. 0 tdr. 0 skp. 0 fjdk. 1/4 alb.
Nr. 3 Klokkeholm	skat 0 Rdl. 0 skill. hartk. 0 tdr. 2 skp. 0 fjdk. 2 1/2 alb.
Nr. 18 b Allerup	skat 3 Rdl. 0 skill. hartk. 0 tdr. 1 skp. 3 fjdk. 1 1/4 alb.
Nr. 2 b Stentinget	skat 0 Rdl. 0 skill. hartk. 0 tdr. 0 skp. 1 fjdk. 2 alb.
Nr. 2 c ibd.	skat 0 Rdl. 4 skill. hartk. 0 tdr. 0 skp. 1 fjdk. 1 1/4 alb.
Nr. 51 f Allerup	skat 0 Rdl. 76 skill. hartk. 0 tdr. 0 skp. 1 fjdk. 0 alb.

Dette tinglæstes samtidig som af mig solgt til min søn Mads Nielsen.

Købesum for ovenforstående ejendom er 5250 Rdl.

Klokkeholm mølle, den 30. maj 1874
Johanne Mathiasdatter

Købesummen blev berigtiget på følgende måde:

Panteobligation på 1500 Rdl. til hans søster Chrestiane.

Panteobligation på 500 Rdl. til hans Moder Johanne Mathiasdatter.

Endvidere er aftægtskontrakt til samme på 125 Rdl. årligt.

Et nyt slægtled er rykket ind i den gamle gård og mølle.

Langholt, hvortil også fiskeretten i mølledammen havde tilhørt, så Kronborgstedets beboere har også efter traditionen været en slags fiskerifogeder.

Niels Madsen Nielsen i Hallund har fortalt mig, at han kunne huske fra sin barndom omkring 1890-95, at herskabet fra Langholt Hovedgård en søndag kom kørende i landauer på fisketur til Klokkeholm mølledam.

Det var en begivenhed, der vakte stor nysgerrighed, netop fordi det var så sjældent, det skete. Min farbror kan ikke huske mere end denne ene gang at det skete. Den 29. oktober 1889 døde Chrestine Chrestensen og blev begravet 6. november på Hellevad kirkegård.

Den 28. februar 1898 døde Mads Nielsen og blev begravet 7. marts.

Familien Mads Nielsen.

Et nyt slægtled rykker ind på møllegården

Sønnen Niels Chr. Nielsen får skøde den 22. maj 1898 på ejendommen »Klokkerholm Møllegård«, købesummen er akkorderet til 11.000 kr.

Niels Møel, som han til daglig kaldtes, var en flittig mand, der byggede ny kostald. Ligeledes skete der en restaurering af stuehuset, (det er for øvrigt det samme, der står endnu, men det har jo fået ansigtsløftning mere end den ene gang). Men allerede den 3. august 1907 døde han, kun 48 år gammel. Farmor drev nu gården videre ved børnenes hjælp, indtil sønnen Valdemar først fik den i forpagtning, og senere 3. oktober 1913 fik skøde. Den ansattes til værdi af 42.000 kr. og

var ved sidste alm. vurdering til ejendomsskyld sat til 14.000 kr.

Farmor skulle tillige have en aftægt og ophold for sig og den yngste søn ligesom 5000 gode tørre varmegivende tørv skulle leveres.

Farbror Valdemar byggede meget omkring og forbedrede meget på møllegården. Jeg husker også, at den store flotte vindmotor, der stod på laden, var hans værk.

»Mølledammens tørlægning«

I efteråret 1914 indkom der til det danske Hedeselskab et andragende, undertegnet af 12 lodsejere ved Klokkerholm sø og bæk, om at undersøge betingelserne for en bedre udnyttelse af deres vandlidende arealer.

I december samme år blev der foretaget forundersøgelser.

Om resultatet af forundersøgelserne og projektet skal der bemærkes følgende:

Arealet består af Klokkerholm mølledam, dens omgivelser af enge og en mindre strækning lavt liggende agerjord øst for mølledammen.

Selve mølledammen er ret uensartet, idet bunden i midten dannes af et tykt lag dynd, medens der såvel mod nord som mod syd findes grus. Engdragene der omkring er gennemgående meget vandlidende, men kan sikkert gøres frugtbare, når vandet fjernes, da de har et betydeligt indhold af dynd og tørv.

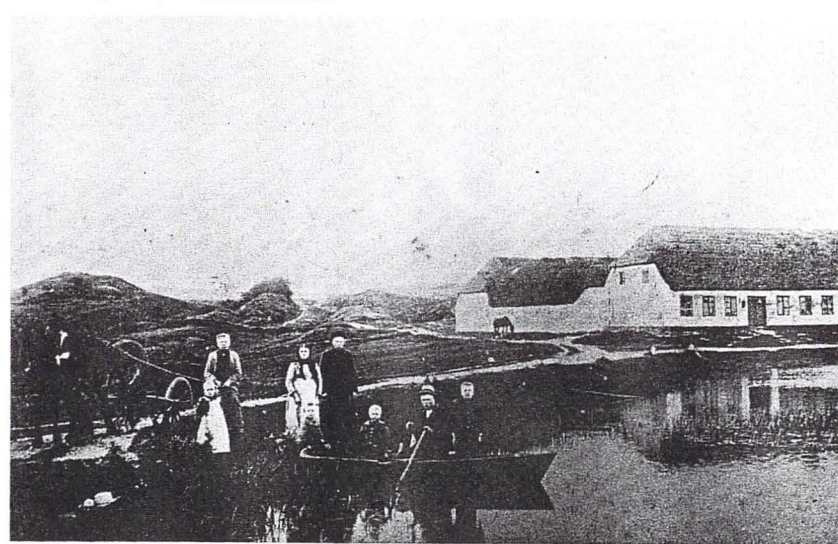
Agermarken mod øst består af kold sandjord med mellemliggende lavninger af mere eller mindre opgravet mosejord.

Om betimeligheden af at købe vandkraften og nedlægge møllen har der været delte meninger. De indvundne arealer ligger jo imidlertid ret nær ved beboelse, det må derfor antages, at arealerne vil kunne forrente en endog ret betydelig købesum.

Derimod kan der absolut ingen tvivl være om nødvendigheden af, når møllen er nedlagt, således som det nu vil ske, at få grøften uddybet for at kunne udnytte arealerne på bedste måde.

Hvor meget købet af vandkraften i øjeblikket betyder udtrykt i penge, ved man ikke, blandt andet fordi sagen er blevet trukket i langdrag, hvorved der må være tilkommet mange omkostninger.

Klokkerholm Møllegård. Farmor med det hvide forklæde. Far ved årene i båden.

Overslaget over uddybningsomkostningerne vil se således ud:

Jordarbejde 3533 kvm à 50 øre .	1766,50 kr.
Indkøb og nedlægning af 45 m 24" rør	600,00 kr.
Omkostninger og forskelligt	233,50 kr.
	<hr/> 2600,00 kr.

Det blev udregnet til at udgøre 1040 parter, der således kom til at koste kr. 2,50 pr. part vedrørende uddybningen. Dertil kommer jo så udgiften til køb af vandkraften, som blev ca. kr. 12,50 pr. part, således at den samlede pris pr. part blev kr. 15,00.

Men forud for dette blev der forsøgt mægling, det skete den 26. maj 1915. Mæglingen lykkedes ikke, idet en enkelt lodsejer nægtede at deltage i det afsluttende møde og erklærede at ville være uden for foretagendet.

I øvrigt opnåedes der enighed om at slutte sig til det udarbejdede forslag til udgiftsfordelingen, idet man gik ud fra de skelgrænser i søen, om hvilke man var blevet enige.

Stillingen ved vandsynsforretningen var — som det vil fremgå af nedenstående.

Partsfordeling

Thomas Chrestensen	matr. nr. 1 a	170	parter mølledam
Jens Ivar Larsen	matr. nr. 2 a og 18	80	parter mølledam
Jens Chrestensen	matr. nr. 7 a	56	parter mølledam
Lars Peter Nielsen	matr. nr. 10 a	11	parter mølledam
Karl Chrestensen Glinvad	matr. nr. 3 f	10	parter mølledam
Kr. Olsen	matr. nr. 4 a	42	parter mølledam
Anthon Torp	matr. nr. 5 a	62	parter mølledam
P. Skindbjerg	matr. nr. 8 og 9 b	46	parter mølledam
Martin Nielsen	matr. nr. 6 h	24	parter mølledam
Lars Mortensen	matr. nr. 6 g	13	parter mølledam
Niels Olsen	matr. nr. 8 og 9 a	34	parter syd for bæk
Niels Chr. Nielsen	matr. nr. 6	8	parter mølledam
Anthon Torp	matr. nr. 5 a	34	parter syd for bæk
Kr. Olsen	matr. nr. 4 a	16	parter syd for bæk
Kr. Søndergård	matr. nr. 3 a	8	parter syd for bæk
Emil Chemnitz	matr. nr. 10 e	11	parter eng
Anders Andersen	matr. nr. 54 a	49	parter lavning
Krestian Lyrhøj	matr. nr. 54 b, 19 b, 51 m	170	parter mølledam
Valdemar Nielsen	matr. nr. 18 a, 18 b, 51 l	196	parter mølledam
I alt ha 17,75		1014	parter

Ovenforstående taksation er foretaget efter bedste skøn efter forudgående nivellement.

Jens Bræe, »Det Danske Hedeselskab«

Der var flere af lodsejerne, der gjorde gældende, at deres tilslutning kun var gældende, såfremt kommunen udlagde alle pengene. Dette kom i stand, og afvandingen blev en kendsgerning.

Klokkerholm mølledam blev for alle familiens medlemmer et samlingspunkt, der nu er forsvundet.

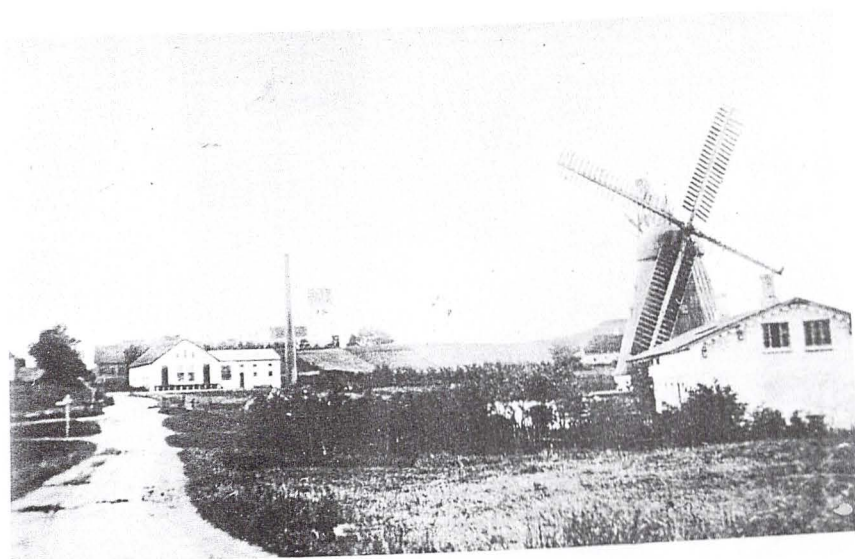
Egnen mistede derigennem en skøn natur, som ville have været en stor

Tilhængere: 16 repræsenterende 16,14 ha og 982 parter.

Modstandere: 1 repræsenterende 1,61 ha og 58 parter.

Der var i alt 17,75 ha og 1040 parter.

Modstanderen repræsenterede ca. 9 pct. af arealet og ca. 6 pct. af parterne.

Parti fra Klokkerholm.

turistattraktion. En illusion, der forsvandt ved nedlæggelsen af mølledammen for et par ekstra høstakkes skyld. Og udtørringen var nok en skuffelse i sig selv, idet der vel var drømt om fede enge.

Slægterne har *der* igennem århundreder leget og plasket, badet og soppet, fisket og leget sømænd. Her har man givet udtryk for kædthed og glæde. Men også i tunge tider kunne en rotur, en sagte vuggen på det blå vand, give udløsning.

Her mødtes også egnens unge til »to mand frem for en enke« og lignende sanglege. Min farmor har fortalt, om Liegstow, som der så tit var i Møllegårdens storstue, hvor dansen gik til de Hellevad spillemænd. Når man blev

varmet op, gik man tur langs mølledammen med pigen under armen. Det var et led i liegstowen.

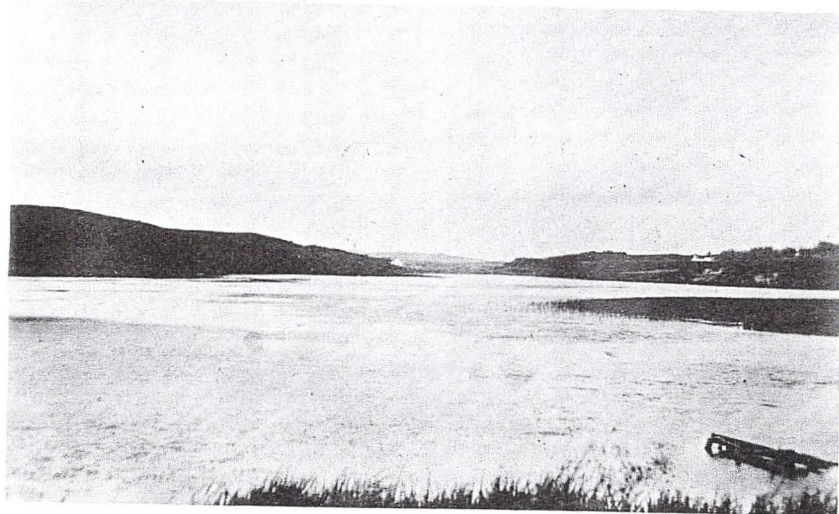
Joh! — vi forstår, at de ældre savner denne. Det var et sted, hvor slægten havde haft en forunderlig legeplads. Der er den vokset op. Dens bred var noget af barndommen og hjemmet. Herfra fortælles om oplevelser, og slægten har sikkert her oplevet mølledammen på en helt anden måde, end egnens beboere. Derfor savnes den endnu mere.

Det er ikke det samme at komme til Klokkerholm nu, som den gang »dammen« var der, siger alle.

Jeg husker en tur fra min tidligste barndom. Vi boede i Hale Mølle, som min far havde. Det var da almindeligt,

at man kørte »landevejs« med hest og vogn, som det hed. Det gjorde vi også, når vi besøgte farmor i Klokkerholm møllegård. Det var en hel åbenbaring, når vi efter 3-4 timers kørsel på en stenet og ujævn vej, fik målet i sigte. Da klarede barneansigtet op, når Klokkerholm mølle, der lå knejsende over det brusende vand, spejlede sig i mølledammens blanke vand, hvor også målet, »Møllegården« stod spejlende foran os. Det er en oplevelse, jeg aldrig glemmer.

Klokkerholm Mølledam er ikke mere. Livet går sin gang, og det gør slægten også, men det var, som om gården havde mistet slægtens interesse med mølledammens forsvinden, for i årene efter nedlæggelsen overgår gården på fremmede hænder.

Klokkerholm Sø.

- 1). Skarnvad: Er stavet på flere måder igennem tiderne, f. eks. Schanwad, Skånvad, Skånvad, i 1500 Skaarudtt. Hallund Sogn s. 83.
- 2). Kjølkegård: P. M. Rørsigs private samlinger på Landsarkivet.
- 3). Dejs. Vendsysselsk ordbog siger om dejs: bakke, indgår i stednavne som Bøgdis i Hellum og Dejsbak i Hellevad.
- 4). P. M. Rørsigs private samlinger på Landsarkivet.
- 5). Vendsyssel årbøger 1935, side 250.
- 6). Skalkværn. Det samme som Peelværn. Altså til at afskalle kornet.
- 7). Fortalt af min gamle farbror Niels Madsen, der forøvrigt mente at den havde gået i avisen som en lun jydeshistorie.
- 8). Møllen krøjer sig efter vinden. Det er vinger med vendemekanisme.
- 9). Vendsyssel årbøger 1935. Vandmøller i Vendsyssel. *Kildehenvisninger i øvrigt:*
C. Klitgård i jyske samlinger 5 r. b. l. Vibergs præstehistorier.
P. M. Rørsig: Fra Egn og Folk, 1944.
C. Klitgård: Hallund Sogn.
Skøde og panteprotokoller for Dronninglund Herred.
Kirkebøger i de forskellige sogne.
Det danske Hedeselskabs målekort og beskrivelser.

Ole Torp Andersen:

Mølledammens genetablering

Tørlæggelsen af Klokkerholm Mølledam er et af de synlige beviser på det opbrud i samfundet, som begyndte omkring 1. verdenskrig, og som senere tog endnu voldsommere fart. Den stigende mekanisering og industrialisering var også nået til møllerierhvervet, og etableringen af dampmøller i byerne tog for alvor fart. Samtidig svigtede vandtilførslen i nogen grad, således at det i tørre perioder kunne være svært at være vandmølle. Grunden hertil var bl. a. et stigende vandforbrug og en omsiggribende afvanding, bl. a. foretaget af Hedeselskabet. Mølleren i Klokkerholm søgte at gardere sig ved at bygge en vindmølle ovenpå vandmøllehuset, men manglende søgning parret med personlige sorger medførte, at han i 1914 så sig nødsaget til at opgive erhvervet.

Resten af det lille samfund fulgte med bekymring denne udvikling, og tømrermester Alfred Chemnitz er en fuldgyldig eksponent for denne interesse. I hans dagbøger, som gennem en menneskealder beretter om livet i en dansk landsby, får man et godt indblik i den stolthed, man følte over at have så stor en møllesø. Således skriver han

mandag d. 9. marts 1914, som så ofte før:

»... Pedersen fra Bjørnlund er her, vi er nede at se paa Dammen«.

Men allerede tirsdag d. 24. marts var man klar over, at mølleren ikke ville fortsætte, og med bekymring skriver Chemnitz i sin dagbog:

»... Der er en Mand fra Hedeselskabet at se paa Mølledammen«.

Han søger at afvende skæbnen og skriver således mandag d. 6. april 1914:

»... Vi har Møde her om Aftenen angaaende Bevarelsen af Mølledammen«.

Der var imidlertid intet at gøre, og Hedeselskabets folk begyndte at lukke vandet ud, og Chemnitz skriver med vemod lørdag d. 23. maj:

»... Det sidste af Mølledammen ledes ud.«

I et par måneder derefter omtaler han stadigvæk målet for sin aftentur som »Mølledammen«, men onsdag d. 3. juni dukker der en ny benævnelse op, som synes at antyde, at han har affundet sig med det skete:

»... Jeg er nede ved Møllen om aftenen«

Der gik nu ca. 25 år, hvor man vedholdende drøftede mulighederne for genetablering af dammen, men det blev ved snakken. Først omkring 1940 kommer der realiteter bag, og det lykkedes for Borgerforeningen med Alfred Chemnitz i spidsen at samle 20.000 kr. ind. Planerne strandede imidlertid på, at nogle få af de lodsejere, som skulle afgive jord hertil, nægtede at være med, og man måtte gå den tunge gang rundt til bidragyderne, som skulle have deres penge tilbage.

I 1972 tog man planerne op påny, og der var i mellemtiden sket det, at der i Klokkeholm i 1969 var blevet dannet et såkaldt Samvirke, som var en sammenslutning af alle byens 30 foreninger, institutioner og lign., og som i kraft heraf var i stand til at binde an med store projekter. Denne gang gav husstandsindsamlingen 80.000 kr. og suppleret med indtægter fra forskellige arrangementer samt direkte kommunale tilskud, kom man op på de ca. 600.000 kr., som er de samlede udgifter ved reetableringen af søen, heri er også medregnet Dronninglund Kommunes bidrag i form af beskæftigelsesarbejde til unge arbejdsløse for et beløb på 108.000 kr.

Efter flere års bestræbelser for at opnå de nødvendige tilladelser fra de mange instanser, som skal høres i en så speciel sag som denne, og efter at have fået accept fra samtlige lodsejere, kunne søudvalget under Klokkeholm

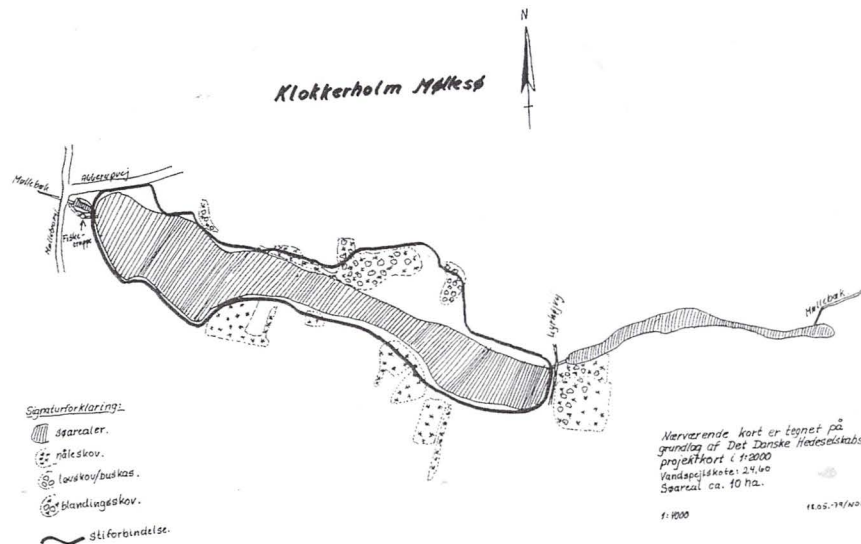
Samvirke i marts i år give startsignalet til selve den fysiske del af projektet.

Mølledammen — eller Møllesøen, som den nu kaldes, og som indviedes sankthansaften, bliver på 10 ha og får næsten samme udseende som sin tør-lagte forgænger. Af ændringer i forhold til den oprindelige mølledam kan nævnes etableringen af 3 fuglesøer (hver på ca. 1000 m²) i den østlige del, en sti (længde: ca. 2½ km) omkring søen og en ændring af afløbet, således at der etableres en fisketrappe i stedet for den tidligere møllesluse.

Klokkeholm Mølledam vil blive Vendsyssels største sø, og alle der har haft med projektet at gøre, er overbeviste om, at den vil blive et stort aktiv for egnen. Således vil vandet blive rent og klart, idet der findes en del kildevæld i området, og en stor del af vandet i søen vil komme herfra. Det stemmer også overens med, at den i sin tid var bekendt for, at man tydelig kunne se bunden og kunne se fiskene svømme rundt deri. En alsidig beplantning med arter, som hører hjemme her i landsdelen, foretaget af Fonden for træer og miljø, vil også medvirke til, at den vil føje sig smukt ind i det omgivende kuperede terræn.

Man kunne næsten ønske sig, at søens gamle forkæmper, Alfred Chemnitz, kunne opleve, hvordan bestræbelserne dengang er kronedes med held. Så ville han sikkert citere de vers til søens pris, som han skrev under besættelsen, da man første gang forsøgte at genskabe den:

Klokkeholm Møllesø

*Hvor blev den i Grunden øde,
da Vandet i Søen gik væk,
Vi venter med Længsel dit Møde
vor Sø ved vor Mølledambæk.*

*Ja, lader saa alle kun mærke,
at her vil vi løfte i Flok,
de svage de bliver de stærke,
det bedste det vindes jo nok.*

*Og bliver vor Gensynsglæde
med Bakker og Sø og Strand
et Led i den stærke Kæde,
Som skærmer vort Fædreland.*

Et mindekvad til Klokkerholm mølledam

Jeg husker, den gang jeg var lille
jeg legte ved søens bred,
slog smut, når vandet var stille,
og anden dykkede ned.

Om vinteren gled jeg på isen
med brødre og søstre små
under løjer, larm og fnisen,
slog buler grønne og blå.

Og møllen, der stod med sin bringe
vendt mod det brusende vand,
vinkede stolt med sin vinge
mod vandhulets rullende rand.

Et farvel jeg søen nu bringer,
en perle i mindernes krans,
en røst for mit øre klinger:
forbi er fortidens glans

af Johannes Vaslev 1914.

Den præg før på landskabet satte
men nu er det hele forbi,
intet kan tabet erstatte
af den skønne poesi.

Med sorg så jeg søen lagt øde,
den var som i mørkets magt
før sås den som guld af gløde
i solglansens gyldne pragt.

Hvor synes nu hjemstavn fattig
trods hus sig rejser ved hus,
og byen vokser sig kraftig,
når skønheden lægges i grus.

Peter Østergård

Bedstefars dagbog

Optegnelser fra Vestindien-togtet
1878-1879

I oktober 1878 blev fregatten *Sjælland* gjort klar til togt til de Vestindiske øer, og udrustningen blev fremskyndet af hensyn til den blodige neger-opstand på den største af øerne, Sct. Croix. Den 13. oktober gled den stolte fregat med smeldende splitflag ud fra Flådens leje og gik til ankers på Københavns Red. De 400 marinere om bord havde netop afsluttet nogle måneders rekruttskole på fregatten *Jylland*, og skulle nu på det lange togt med »*Sjælland*« for bl.a. at gennemføre søartilleri-uddannelsen. Der er ingen tvivl om, at de alle nærrede spændte forventninger til det kommende halve års eventyrlige oplevelser, men ingen af dem kendte noget til togtets egentlige formål.

Blandt de værnepligtige orlogsgaster var en vendelbo: Jens Christian Christensen (Steen), der var født d. 3. maj 1858 i Fjeldsted ved Sindal. Yngst af søskendeflokken — kun 8 år gammel — mistede han begge sine forældre og kom i pleje hos sin moster Ane Jensdatter Steen i Asdal ved Hjørring.

Jens Chr. var godt begavet, og havde egentlig mest lyst til at læse til skolelærer, men hans praktisk indstillede moster og plejemor holdt på, at han

først skulle have en solid uddannelse og derfor kom han i tømrerlære. Efter læretiden meldte eventyrlysten sig, og han mente at kunne få en chance til at se sig om i verden — ved på sessionen at blive udskrevet til flåden.

Det var imidlertid ret vanskeligt for landkrabber, men ved hjælp af en kammerat, der var fisker, lykkedes det at vække udskrivningschefens tiltro på, at Jens Chr. var vant til søen.

Og nu stod han så her på fregattens dæk — på vej til det, der blev hans livs største oplevelse. På hele turen førte han dagbog, hvad der vist ikke var velset, da dagbogen på et tidligt tidspunkt blev konfiskeret, hvorefter han blot fortsatte med at skrive i dølgsmål og omhyggeligt gemte lommebogen i køjesækken.

Dagbogen, som her bringes i uddrag blev i 1926 afskrevet af svigersønnen, lærer A. Østergaard, Albæk Skole, Præstbro.

13. oktober 1878 lagde vi ud på Reden fra Flådens Leje, og lå der til den 15. om eftermiddagen, da rejste vi nordpå. Om natten kl. 3 kom vi forbi Skagen. Kl. 6d. 16. forbi Hirtshals. Den dag så vi ikke land, og den 17. har jeg